

τῆς παρουσιάσεως τοῦ αὐθεντικοῦ λόγου τοῦ φιλοσόφου βασιλέως ὁ ἐκδότης, διότι οὕτως ἀπὸ ἐτῶν ἀσχολεῖται, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, μὲ τὸ θέμα τοῦτο.

Μερικαί, ἐλάχισται, ἀβλεψίαι ἐν τῷ κειμένῳ ἢ φθοραὶ εἶναι μικρᾶς σημασίας (II 17 στ. 13 συγκνρίετχι, VII 31 στ. 19 + ἤδη λίαν ὀλίγα+, VIII 29 στ. 4. φυντασίας, VIII 58 στ. 34 οὐ οὐεέν. Τὸ ἐν IV 24 στ. 17 πρῆσσε ἐθεωρήθη προφανῶς ὡς λάθος ἰωτακτισμοῦ (A πρίν σε). Μᾶλλον θὰ ἔπρεπε νὰ γραφῆ πρᾶσσε, διότι εἰς τὸ ἴδιον κεφάλαιον τὸ πρᾶσσειν, πρᾶσσομεν, πρᾶξις, ἐπαναλαμβάνονται ἐξάκις, εἰς δὲ τὸν πίνακα τῶν λέξεων τὸ πρᾶττειν ἀναφέρεται 26 φορές καὶ τὸ πρᾶττεσθαι 9, οὐδάπαξ δὲ ὁ Ἰωνικός τύπος πρήσσειν). Ἀναμφιβόλως ἡ παροῦσα ἐκδοσις τοῦ κειμένου τῶν «Εἰς ἑαυτὸν» παρέχει καθαρωτέραν εἰκόνα τοῦ γνησίου λόγου τοῦ αὐτοκράτορος Μάρκου.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

GISELA WALBERG: **The Kamares Style.** Overall Effects, Acta Universitatis Upsaliensis. Boreas, Uppsala Studies in Ancient Mediterranean and Near Eastern Civilizations, 10. Uppsala 1978, σσ. 23, πίν. 10.

Ἡ ἐνασχόλησις τῆς καθηγήτριας Gisela Walberg περὶ τὴν Μεσομινωικὴν Κεραμεικὴν τῆς ἀνακτορικῆς Κρήτης εἶναι γνωστὴ παλαιόθεν μὲ σημαντικὸν ἀριθμὸν αὐτοτελῶν ἔργων καὶ ἄρθρων εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνεται καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον ¹, ἔργον: Kamares. A Study of the Character of Palatial Middle Minoan Pottery, 1976 καὶ τὰ προσφάτως ἐκδοθέντα ἄρθρα Mittelminoische Keramik - Methoden und Probleme ἐν AA 1981, 1-14 καὶ The Identification of Middle Minoan Painters and Workshops, AJA 85, 1981, 73-75.

Τὸ παρουσιαζόμενον ἔργον νοεῖται ὡς ἐπέκτασις τοῦ ἀρχικοῦ ἔργου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἡ διαπραγματεύσις σφαιρικῶς τοῦ καμαραϊκοῦ ρυθμοῦ εἰς ὄλην τὴν ἐξέλιξιν. Εἰς τὴν διατριβὴν ἐκείνην ἐπεχειρήθη κατάταξις τοῦ ὑλικοῦ κατὰ φάσεις τοῦ ἐξελισσομένου ὑλικοῦ εἰς ὄλην τὴν MM ἐποχὴν, πλὴν ὅμως προέκυψε μικροτέρα ἀκρίβεια ἢ διὰ τῶν ὑποδιαίρέσεων τοῦ Ἀρθ. Ἐβαν. Εἰς τὴν νέαν μονογραφίαν ἐπιχειρεῖται ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν πέντε διαφόρων τύπων ποῦ κυριαρχοῦν εἰς τὴν μινωικὴν διακοσμητικὴν θεματολογίαν καὶ ἡ προσαρμογὴ των εἰς τὰ καμαραϊκὰ ἀγγεῖα καὶ ἄλλα σκεύη.

Ἐν ἀρχῇ, εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν (7-8), καθορίζονται ἐκ νέου οἱ δύο τύποι διακοσμῆσεως ποῦ ἔχουν ἐπιβληθῆ εἰς τὴν μυκηναϊκὴν καὶ εἰς τὴν μινωικὴν κεραμεικὴν, Streifenverzierung καὶ structural decoration διὰ τὴν μυκηναϊκὴν, ἔτι δὲ Flächenverzierung καὶ unity decoration διὰ τὴν μινωικὴν ὑπὸ τῶν Matz καὶ Furumark. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καμαραϊκὴν, εἰδικώτερον, διακόσμησιν διακρίνονται πέντε τύποι: ἡ συστροφή, ἡ καταστελλομένη ἐξάπλωσις, ἡ ἀκτινωτὴ διάταξις, ἡ ἀνύψωσις, ἡτοι ἀνυψωτικὴ τάσις, καὶ ἡ συστολή.

I. Συστροφή. Κατὰ τὴν συγγραφέα, ἐν ἀγγεῖον μὲ συστροφικὸν ἀποτέλεσμα εἶναι ἐν ἀγγεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ὀλόκληρος ἡ σύνθεσις, τὸ σχῆμα, τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα, δίδουν τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς περιστρεφομένης καὶ ἀνυψουμένης κινήσεως.

1. Βιβλιοκρισίαι ἐδημοσιεύθησαν αἱ ἀκόλουθοι: Γ. Σ. Κορρέ, Πλάτων ΚΘ' 1977, 318-22, S. Hood, CIR 28, 1978, 375-76, E. Fiandra, AJA 82, 1978, 555-56, *. W. Schiering, Gnomon 52, 1980, 471-72.

Συγκριτικά, υπάρχουν ὀλίγα μόνον Μεσο—Μινωικά ἀγγεῖα με̄ συστροφῆν. Ἡ προ-καμαραϊκὴ ραμφόστομος πρόχους εἶναι τὸ ἐνδεδειγμένον διὰ τὴν κατανόησιν τῆς περιπτώσεως παράδειγμα : διακόσμησις ἀπλῆ ποῦ ἀποτελεῖται ἐκ δύο παραλλήλων ζωνῶν συστρεφομένων. Εἰς τὸ σχῆμα οὐδεμία ὑπάρχει συστροφή καί, οὕτω, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ διακόσμησις εἶναι αὐτὴ ἡ ὁποία μᾶς δίδει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συστροφῆς. Αἱ καμπύλαι τῶν ὤμων τῶν ἀγγείων διαδραματίζουσι ρόλον σχετικόν καὶ αὐξάνουσι τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τῶν ταινιῶν.

Ἄλλο παράδειγμα συστροφικῆς κινήσεως, ἴσως εἶναι τὸ πρῶμον καμαραϊκὸν κύπελλον (τύπου 176 : 7). Ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐκ μικρῶν, παραλλήλων πλαγίων γραμμῶν, κατὰ μῆκος τοῦ περισσότερον καμπύλου μέρους καὶ δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ καθοριστικὴ καὶ ὑπεύθυνος διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ συστροφικοῦ ἀποτελέσματος. Οὕτω, δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς συστροφῆς σχετίζεται πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς καμπυλότητος τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τοῦ ἀγγείου.

II. Καταστελλομένη ἐξάπλωσις. Αὕτη ἀπαντᾶται εἰς μεγάλον ἀριθμὸν καμαραϊκῶν ἀγγείων με̄ ὅλους τοὺς τύπους τῆς διακοσμῆσεως. Ὁρισμένα ἐκ τῶν πλέον ἀντιπροσωπευτικῶν καὶ πλέον γνωστῶν ἀγγείων ἔχουσι αὐτὸν τὸν τύπον.

Ἀγγεῖα με̄ συστροφικὴν διακόσμησιν εἶναι σχετικῶς σπάνια, ἀλλὰ ἤμποροῦν νὰ εὑρεθοῦν καὶ εἰς τὰς τέσσαρας καμαραϊκὰς φάσεις.

Τὸ μικρὸν κλασσικὸν καμαραϊκὸν πιθοειδὲς ἀγγεῖον (τύπου 19 : 1) εἶναι χαρακτηριστικὸν παράδειγμα με̄ outline διακόσμησιν. Τὸ σχῆμα εἶναι σφαιρικόν.

Ἡ garport decoration εἶναι συχνὴ εἰς πολλὰ κλασσικὰ ἡμισφαιρικὰ κύπελλα. Τὸ πρῶμον καμαραϊκὸν γεφυρόστομον ἀγγεῖον (τύπου 80 : 4) εἶναι τὸ ἀντίστοιχον παράδειγμα εἰς ἓν ἀγγεῖον με̄ ἀκτινωτὴν διακόσμησιν ἀπὸ τὴν βάσιν. Τὸ πλέον ἀντιπροσωπευτικὸν παράδειγμα περιορισμένης ἐξαπλώσεως εἰς ἓν ἀγγεῖον με̄ ἀκτινωτὴν διακόσμησιν ἀπὸ ἐνὸς σημείου πρὸς τὴν μεγαλυτέραν διάμετρον εἶναι ἓν διάσημον γεφυρόστομον ἀγγεῖον (τύπου 88 : 2).

Ὁρισμένα καμαραϊκὰ ἀγγεῖα ἔχουσι ἓν εἶδος ὑβριδικῆς (hybrid) διακοσμῆσεως : μία τῶν πλευρῶν δυνατὸν νὰ ἔχη διακόσμησιν κατὰ ζῶνας, ὅπως ὁ τύπος 89 : 3.

Ἡ ὡς ἄνω ἀνάλυσις δεικνύει ὅτι ἓν σφαιρικόν—καμπύλον, ῥοειδὲς ἢ ἡμισφαιρικὸν σχῆμα βοηθεῖ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς περιορισμένης ἐξαπλώσεως. Ἐὰν ἡ μεγίστη διάμετρος εἶναι ὑπὸ τὸ μέσον ὕψος, τὸ σχῆμα ἀποβαίνει βαρὺ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξαπλώσεως ἐλαττοῦται.

III. Ἀκτινωτὴ διάταξις. Ἡ ἀκτινωτὴ διάταξις συναντᾶται εἰς πολλὰ κωνικὰ καὶ κυλινδρικὰ καμαραϊκὰ ἀγγεῖα με̄ διαφόρους τύπους διακοσμῆσεως. Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι πολὺ συχνὴ εἰς κύπελλα staight-sided με̄ περιορισμένην βάσιν καὶ συστροφικὴν διακόσμησιν ἐξ ἑλῶν τῶν καμαραϊκῶν φάσεων. Ἡ διακόσμησις, συνήθως, δὲν καλύπτει ὀλοκληρωτικῶς τῷ τρόπῳ τὸ ἀγγεῖον, ἀλλὰ, συχνάκις, τοποθετεῖται ὑπὸ τὸ χεῖλος τοῦ κυπέλλου.

Τὰ πρῶμα καμαραϊκὰ - ἄνευ λαβῶν - κύπελλα τοῦ τύπου 187 : 2 ἀποτελοῦν παράδειγμα ἀκτινωτῆς διακοσμῆσεως. Τὰ περισσότερα ἀγγεῖα ἔχουσι ἀκτινωτὴν διακόσμησιν ἐκκινούσαν ἐκ τῆς βάσεως καὶ ἀποτελουμένην ἐκ καθέτων ζωνῶν ἢ ἐκ συνόλων ἀκτινωτῶν γραμμῶν.

Τὰ προκαμαραϊκὰ ἄνευ λαβῶν κύπελλα τοῦ τύπου 184 : 2 ἴσως ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς παράδειγμα τῆς διακοσμῆσεως εἰς ὀριζοντίους ζῶνας.

IV. Ἀνύψωσις—ἀνύψωτικὴ τάσις. Εἰς τὰ ἀγγεῖα με̄ στοιχεῖα ἀνύψωτικῆς τάσεως, κάθε γραμμὴ εἰς τὴν σύνθεσιν προϋποθέτει κίνησιν πρὸς τὰ ἄνω.

Παραδείγματα ἀγγείων συναφῆ εἶναι σχετικῶς ὀλίγα εἰς τὴν καμαραϊκὴν κεραμεικὴν. Ὅλα ἀνήκουσι εἰς τὴν κλασσικὴν κεραμεικὴν φάσιν καὶ ἐμφανίζονται εἰς τὰ στρώματα τῆς κυρίας καταστροφῆς τῆς Φαιστοῦ.

Ἀνύψωσις εἰς τὸ θεματολόγιον ἔχει σημειωθῆ εἰς ὀλίγα, ὑψηλά, στενά—κλειστά ἄγγεῖα μὲ διακόσμησιν, ἢ ὅποια ἀποτελεῖται ἐκ καθέτων στοιχείων ἐκ τῆς βάσεως, ὅπως ἡ ραμφόστομος πρόχους τοῦ τύπου 116 : 6.

Ἡ διακόσμησις δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐκκινή ἐκ τῆς βάσεως διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀνυψώσεως ὅπως εἰς τοὺς κλασσικοὺς καμαραϊκοὺς πίθους τύπου 9 : 2.

V. Συστολή. Τὸ αἰσθητικὸν ἀποτέλεσμα ἑνὸς ἀγγείου ποὺ φαίνεται νὰ ἔχη ζωγραφηθῆ ἢ νὰ ἔχη συμπιεσθῆ εἰς ἓν σημεῖον καὶ νὰ ἐξαπλώνεται ἄνω καὶ κάτω, ὀνομάζεται συστολή. Πολλὰ καμπύλα, κυλινδρικὰ κύπελλα τοῦ τύπου 206 : 15 ἔχουν μίαν συστροφὴν—συστροφικὴν διακόσμησιν. Τὸ κλασσικὸν καμαραϊκὸν κύπελλον τύπου 207 : 13 ἀποτελεῖ ἰδανικὸν παράδειγμα περιγραμμικῆς διακοσμῆσεως.

Συστολὴ ὡς συνολικὴ εἰκὼν εὐρίσκεται ἐνίοτε εἰς κύπελλα μὲ rapport decoration ὅπως εἰς τὰ κυλινδρικά, κλασσικὰ καμαραϊκὰ κύπελλα τύπου 207 : 21.

Τὰ κλασσικὰ καμαραϊκὰ κυλινδρικὰ κύπελλα, τύπου 205 : 6, δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν παραδειγματικῶς εἰς ἄγγεῖα μὲ ὀριζοντίας εἰς ζώνας διακόσμησιν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὸ καμπύλον ἀνώτερον τμήμα τῶν γωνιωδῶν κυπέλλων.

VI. Combined Overall Effects. Συνένωσις περιορισμένης ἐξαπλώσεως καὶ ἀκτινωτῆς διακοσμῆσεως. Εὐρίσκεται εἰς ἄγγεῖα ὄλων τῶν τύπων, ὅπως τὸ προ-καμαραϊκὸν γεφυρόστομον ἀγγεῖον τύπου 86 : 1. Ἀγγεῖα ὁμοίου σχήματος μὲ rapport decoration εἶναι, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ πρῶμον καμαραϊκὸν γεφυρόστομον ἀγγεῖον τύπου 86 : 3.

Ἀκτινωτὴ διακόσμησις εὐρίσκεται εἰς ἄγγεῖα μὲ περιγραφικὴν διακόσμησιν, ὅπως ὁ πρῶμος καμαραϊκὸς ἀμφορεὺς τύπου 69 : 8. Ὁρισμένα ἄγγεῖα μὲ expansive καὶ ἀκτινωτὴν διακόσμησιν ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς μεγάλου ἀκτινωτοῦ μοτίβου μὲ τὸ κέντρον εἰς τὴν μεγαλύτεραν διάμετρον τῆς βάσεως, ὅπως εἰς τὸν κλασσικὸν καμαραϊκὸν ἀμφορέα τύπου 72 : 2. Σημειωτέον, προσέτι, ὅτι τὸ ἀκτινωτὸν μοτίβον ἐνθυμίζει ἄστρον. Ἀγγεῖα μὲ ὀριζοντίαν διακόσμησιν εἰς ζώνας ἔχουν παρομοίαν εἰκόνα. Τὸ κλασσικὸν καμαραϊκὸν γεφυρόστομον ἀγγεῖον τύπου 87 : 1 ἔμπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς παράδειγμα.

Ἐπάρχει περίπτωσις συνδυασμοῦ τῆς περιορισμένης ἐξαπλώσεως καὶ τῆς συστολῆς. Ὁ πίθος μὲ ἰχθεῖς ἐκ τῆς Φαιστοῦ (τύπου 10) εἶναι ἐν χαρακτηριστικὸν παράδειγμα. Εἰς ὀρισμένα καμαραϊκὰ ἄγγεῖα, ἐξ ἐκάστης καμαραϊκῆς φάσεως, ἔχομεν συνδυασμὸν τῆς περιορισμένης ἐξαπλώσεως καὶ ἀκτινωτῆς διακοσμῆσεως. Παράδειγμα ὁ κλασσικὸς καμαραϊκὸς ἀμφορεὺς τύπου 72 : 8.

Ἀνακεφαλαίωσις. Κρίνοντες ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὡς ἄνω ἀναλύσεως φαίνεται ὅτι τὸ σχῆμα εἶναι τὸ σπουδαιότερον γεγονός εἰς τὴν συνολικὴν αἰσθητικὴν εἰκόνα. Ἀντιθέτως, ἡ διακόσμησις διαδραματίζει, ἐπίσης, σπουδαῖον ρόλον εἰς τὸ συνολικὸν ἀποτέλεσμα. Τὸ χρῶμα εἶναι, συνολικῶς, ὀλιγώτερον σπουδαῖον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἡ διακόσμησις, πλὴν ὅμως, πολλάκις βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ ὑπάρξῃ ἡ ἀπαραιτήτος ἰσορροπία εἰς τὴν διακόσμησιν.

Κατὰ βάσιν, πρόκειται περὶ ἑνὸς ἔργου περιλαμβάνοντος ὅλας τὰς προδιαγραφὰς διακοσμῆσεως τῶν καμαραϊκῶν ἀγγείων καὶ πίθων καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τομέα εἶναι σαφὴς ἡ πρόφορὰ τῆς συγγραφῆς, θὰ βοηθήσῃ δὲ τὰ μέγιστα εἰς τὴν περαιτέρω ἔρευναν διὰ τὴν καμαραϊκὴν κεραμεικὴν.